

О. Мостовая, ассист.
Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, Львов

**ПРАГМАЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЯПОНСКИХ И
АНГЛИЙСКИХ ПУТЕВЫХ ЗАМЕТОК НА МАТЕРИАЛЕ ТРЕВЕЛ-БЛОГОВ
(СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА)**

В статье рассмотрены особенности структуры японских и английских путевых заметок в прагмалингвистическом аспекте. Основой исследования служила теория речевых актов. Осуществлена сравнительная характеристика типов речевых актов в японских и английских тревел-блогах.

Ключевые слова: прагмалингвистика, речевой акт, японские путевые заметки, английские путевые заметки, тревел-блог.

О. Mostova, teaching assistant
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

**PRAGMALINGUISTIC FEATURES OF JAPANESE AND ENGLISH TRAVEL
NOTES BASED ON TRAVEL BLOGS' MATERIAL (COMPARATIVE
DESCRIPTION)**

In this article we consider features of Japanese and English travel notes structure in pragmalinguistic aspect. The basis of the study was the theory of speech acts. Comparative description of speech acts types in Japanese and English travel blogs was also carried out.

Key words: pragmalinguistics, speech act, Japanese travel notes, English travel notes, travel blog.

УДК 811.521:003.324.2]+[811.581:003.312

В. Пирогов, к. філол. н., доц.
Київський національний
лінгвістичний університет, Київ

**ДЕРИВАТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ І РОЗВИТОК СПЕЦИФІЧНИХ
СЛОВОТВОРЧИХ ХАРАКТЕРИСТИК У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ:
ДІАХРОНІЧНИЙ ТА СИНХРОНІЧНИЙ АСПЕКТИ**

У статті зроблена спроба дослідити умови зародження і подальшої дериватизації базової словотворчої моделі «свій-чужий» в японській мові на тлі історичної динаміки форм японського письма.

Ключові слова: японська мова, історія японської мови, японська писемність, китайська ієрогліфіка, китайська мова, модель «свій-чужий», словотвірні моделі, онне читання, кунне читання, йодзідзюкуго, гайрайго, васейейго, консюго.

Японська культура внаслідок різних історичних і географічних причин є надзвичайно самобутньою. Для неї властива особлива сила «привласнення чужих форм». На землі є мало культур, які б були здатні так само, як японська, сприймаючи досвід інших, чужоземних культур, залишатися самими собою [1, с. 13].

Передусім хотілося б особливо підкреслити, що дослідження будь-яких аспектів і явищ, пов'язаних з японською мовою, навряд чи можуть мати успіх без урахування її ієрогліфічності, зокрема, без урахування особливостей ієрогліфічного характеру японської писемності і, відповідно, факту її впливу на спосіб мислення японців [6, с. 103].

Мислення японців піддавалося періодичній реструктуризації впродовж всієї історії становлення і розвитку їхньої цивілізації. І кожного разу в моменти кардинальних трансформацій культури одним з важливих, якщо не головним, чинником була писемність, яка виконувала функцію особливого засобу організації та впорядкування їхнього мислення, врівноваження і згладжування об'єктивних протиріч [5, с. 76-83].

Слід підкреслити, що без суворої диференціації письмового та усного аспектів, при абсолютній перевазі першого, на ранньому етапі взаємодії цих мов розібратися в тих особливих процесах, які мали місце в японській мові в період зародження писемності надзвичайно складно, якщо не сказати – неможливо. З цього приводу американська лінгвістка і сходознавець Lidiya Liu задається питанням, чи дійсно різноструктурні мови є несумірними? І робить такий висновок: «... люди різних культур не завжди, якщо взагалі розуміють один одного. І одним з найсерйозніших бар'єрів для розуміння є дихотомія «ідеографічне – буквено-фонетичне письмо» [9, с. XV].

Важливо зауважити, що писемність організовує, впорядковує і структурує мислення, робить його більш точним і стандартним, і тому справляє істотний вплив на формування менталітету носіїв, їхню культуру і духовність. У зв'язку з цим варто зазначити, що китайська ієрогліфічна писемність відрізняється від будь-якої буквено-фонетичної тим, що відображає, перш за все, змістовний аспект мови [7, с. 157].

Одним з головних результатів запозичення китайської ієрогліфіки стало, як вже зазначено, синкретичне злиття двох мов – японської та китайської з утворенням нової, унікальної мови (яп. 緩和調和对, kanwa-choowatai, «китайської і японської мови в їхньому гармонійному поєднанні»), що не має аналогів у світовій історії [4, с. 181].

Загальна періодизація історії еволюції системи японського письма:

- Раннє Середньовіччя (古代, V-X ст.).

- Середньовіччя (中世, X-XVI ст.).

- Новий етап (近世, XVI-XIX ст.).

- Новітній етап (近代, 1868–1945 pp.).

- Сучасний етап (現代, 1945 – 1980 pp.).

- Поточний етап (平成時代, 1990-й р. по т.ч.).

Далі наводиться порівняння двох варіантів поетичного тексту в стилі *вака* (和歌, жанр японської середньовічної поезії), взятих, відповідно, з найдавніших японських літописів «Кодзікі» і «Ніхонсёкі», а також їх сучасне написання, латинська транскрипція і переклад українською, англійською та російською мовами:

Текст з «Кодзікі»:

夜久毛多都 伊豆毛夜幣賀岐 都麻基微爾 夜幣賀岐都久流
やくもたついづもやへがき つまごみに やへがきつくる
曾能夜幣賀岐衷。
そのやへがきを。

Текст з «Ніхонсьокі»:

夜句茂多菟 伊弩毛夜霸餓岐 菟磨語味爾 夜霸餓枳都
俱盧

やくもたついづもやへがき つまごみに やへがきつくる
贈廼夜霸餓岐廻。
そのやへがきを。

Сучасний текст:

八雲立つ出雲八重垣妻籠に八雲垣作るその八重垣を
やくもたついづもやへがき つまごみにやへがきつくるそのやへがきを。

Латинська транскрипція:

Yakumotatsu izumoyaeagaki tsumagomini yaegakitsukuru sono yaegaki wo

Переклад:

Укр .: В Ідзумо, де вісьмома пасмами хмари встають, покої у вісім огорож, щоб дружину вкрити, покої у вісім огорож спорудив, так, ті покої у вісім огорож! (Пер. В.Л. Пирогов)

Англ .: The many-fenced palace of Idumo # Of the many clouds rising - # To dwell there with my spouse ## Do I build a many-fenced palace: # Ah, that many-fenced palace! [8 с. 57].

Таким чином, за кожним ієрогліфом закріпилися подвійні читання: чужі, пристосовані, китайські і власні, японські. Перші отримали назву он-доку, або *он-йомі*, а другі - *кун-доку*, або *кун-йомі*.

Читання он-йомі, або он-доку, китайське, *онне* читання ієрогліфів (音読み) називають також сіно-японським, або японським варіантом китайського озвученого слова, записаного ієрогліфом.

Слід зазначити, що при запозиченні китайських ієрогліфів часто виникали труднощі з передачею тонального наголосу, а також з відтворенням китайських складів, які в більшості випадків закінчувалися приголосними. Тому при адаптації до японської мови *онні* читання доповнювалися другим складом, або морфемою, оскільки китайські слова, що позначалися ієрогліфами, були в основному короткими. Зокрема, додавалася подовжена голосна першої морфемі, або один з наступних складів: く («ку»), き («кі»), つ («цу»), ち («ті»), або ん («н») в якості складу, що імітують середньокитайські кінцеві голосні.

Читання кун-йомі, або кун-доку, японське, або кунне читання ієрогліфів (訓読み) відповідає власне японській фонетичній нормі читання слів, які відображаються ієрогліфами. Іншими словами, це читання китайських ієрогліфів на японський лад.

Читання дзю-бако (重箱, складні коробочки) і *юто* (湯桶, ємність для води або саке) є комбінованими читаннями, коли в одному й тому самому слові ієрогліфи в порушення правила «они – до онів, куні – до кунів» одні компоненти слова читаються

по-ону, а інші – по-куну. Наприклад, 金色 кін'іро (он + кун), «золотистий колір»; 空手道 карате (кун + кун + он), «містечтво карате» [3, с. 11-13].

Читання нанорі (名 乗 り) використовується в іменах власних і топонімах. Так, наприклад, ієрогліф 三 (оннне читання – «сан», кунное – «міцу») часто читається в іменах як *дзо*, хоча таке його читання не зафіксовано в жодному сучасному японському словнику. Часто ієрогліфи 安 і 良, що використовуються в іменах власних, читаються, відповідно, як *a* і *ra* і фіксуються в словниках як такі, що мають читання *нанорі* [2, с. 523].

Читання гікун (儀 訓) не має прямого відношення ні до *кунів*, ні до *онів* окремих ієрогліфів, а передає зміст усього сполучення в цілому. Наприклад, сполучення 一寸 можна прочитати як *іссун* (тобто, «один сун (дюйм)»), однак, насправді відповідає одному слову *тётто* («строхи»). Крім того, читання *гікун* часто зустрічається, поряд з *нанорі*, в японських іменах.

Читання атедзі (当 て 字) актуалізується завдяки використанню ієрогліфів за фонетичною або семантичною ознакою, виходячи зі звучання і значення слова в цілому без урахування етимологічного зв'язку ієрогліфа з даною лексичною одиницею.

Приклади використання атедзі за категоріями:

Запозичені географічні назви, імена власні, антропоніми: 印度 *Індо* (India / Індія /), 仏 蘭西 *Фурансу* (France / Франція /), 伊 太 利 亜 *Ітарія* (Italy / Італія /), 亜 米 利 加 *Амеріка* (America / Америка /) тощо.

Іноземні слова: 歌 留 多 卡 魯 塔 (karta / карта /), 珈 琲 *ко:хі:*

(coffee / кава/), 加 加 阿 *какао* (coco / какао), 乾 酪 *чі:дзу* 一 ズ (cheese / сир /) 牛 酪 *бата:* (butter / масло /) 麵 麩 *пан* (pan / хліб), 扁 桃 *а:мондо* (almond / мигдаль /) тощо.

Японські слова: 石 蓴 *аоса* (морський салат); 綠 鳩 *аобато* (білогрудий зелений голуб); 馬 酔 木 *асебі, асібі* (чагарник японська / рід вічнозелених низькорослих чагарників /); 覆 盆 子 *іміго* (полуниця), 天 ぷ ら ・ 天 麩 羅 ・ 天 婦 羅 *темпура* (темпура, риба, овочі, приготовлені в клярі) тощо.

Японські слова, що не мають ієрогліфічного написання, для яких ієрогліфи були підібрані за змістом: 大 人 *отона* («дорослий»), 今 年 *котомі* («у цьому році»), 田 舎 *інака* («село») тощо.

Лексика останньої категорії, що утворює досить велику групу в японській мові, отримала назву *дзюкудзікун* (熟字 訓), характеризується тим, що читання ієрогліфів привласнюється всьому поєднанню, і не можна визначити, яка частина слова відповідає якому ієрогліфу, при цьому ієрогліфи, якими записується слово, не мають з ним безпосереднього етимологічного зв'язку, але збігаються за змістом. Наприклад, 麦 酒 *бі:ру* (beer / пиво /), 土 産 *міяге* (сувенір), 台 詞 *серіфу* (текст ролі) тощо.

Одним з перших лінгвістичних винаходів японців, що знадобився для адаптації їхньої мови до запозиченої у китайців писемності, була *манійогана* (万 葉 仮 名, тимчасові знаки, застосовані в поетичній антології «Манійосю») – своєрідна система письма, в якій кожен склад давньояпонської мови записувався будь-яким з цілого ряду ієрогліфів, що мали аналогічне з ним читання.

Манйогана

Звук	Латинізована транскрипція	Ієрогліфи
あ	a	阿、安、英、足
い	i	伊、怡、以、異、已、移、射、五
う	u	宇、羽、于、有、卯、烏、得
え	e	衣、依、愛、櫻
お	o	意、憶、於、應
か	ka	可、何、加、架、香、蚊、迦
き	ki(1)	支、伎、岐、企、棄、寸、吉、杵、來
	ki(2)	貴、紀、記、奇、寄、忌、幾、木、城
く	ku	久、九、口、丘、苦、鳩、
け	ke(1)	支、伎、岐、企、棄、寸、吉、杵、來
	ke(2)	貴、紀、記、奇、寄、忌、幾、木、城
こ	ko(1)	古、姑、枯、故、侯、孤、児、粉
	ko(2)	己、巨、去、居、忌、許、虛、興、木
さ	sa	左、佐、沙、作、者、柴、紗、草、散
し	si	子、之、芝、水、四、司、詞、斯、志、思、信、僊、寺、侍、時、歌、詩、師、紫、新、旨、指、次、此、死、事、准、磯、為
す	su	寸、須、周、酒、州、洲、珠、数、酢、栖、渚
せ	se	世、西、斉、勢、施、背、脊、迫、瀬
そ	so(1)	宗、祖、素、蘇、十
	so(2)	所、則、曾、僧、増、憎、衣、背、苑

Йодзідзюкуго (四字熟語) – особлива форма японських фразеологізмів китайського походження, які мають форму ієрогліфічних фреймів, що складаються з чотирьох морфем. *Йодзідзюкуго* є переконливим прикладом ієрогліфотворчості, що доводить основоположну роль ієрогліфіки у словотворчому процесі як у китайській, так і в японській мовах. Варто звернути увагу на те, що в японській мові існують дублети «*йодзідзюкуго* – граматично й синтаксично розгорнуті фразеологізми», що є майже абсолютними синонімами за винятком того, що перші мають марковану стилістику, властиву китайським моделям, а другі є цілком автентичними і відповідають японським фразотвірним моделям. Наприклад:

以心伝心 (*ісін-денсін*) = 心を以って心に伝う (*кокоро о мотте кокоро ні цутау*) – букв. «[Передавати думки] від серця до серця» (коли взаємна прихильність і ласка набагато красномовніші за слова);

一長一短 (*іччю-іттан*) = 一利あれば一害あり (*ітірі араба, ітігаі арі*) – букв. «Якщо є позиток, є й збиток» тощо.

Васейкандзі (和製漢字/国字) з точки зору графо-семантичних будівельних елементів, що використовуються, схожі на сучасні лексичні одиниці *васейейго*: і в першому і в другому випадку створюються слова із запозичених китайських графо-морфем:

Приклади васейкандзі:

Васейкандзі	Читання	Український відповідник
躰	сіцукє	тіло+красивий= виховання, дисципліна
鯨	сяті	рыба+тигр=кит-касатка
辻	цудзі	дорога+хрест= перехрестя
鰯	івасі	рыба+слабкий= <i>івасі</i>
峠	тоге	гора+верх і низ=гірський перевал
働く	хатараку	людина+рухатися=працювати

Наступний історичний етап сприйняття японцями чужої мови і чужої культури пов'язаний з *гайрайго* (外来語) – запозиченнями з європейських мов, які, як і слова китайської мови, мали свою письмову форму запису, що кардинально відрізняється від китайської, і дихотомічно їй протилежні. Зокрема, це система буквено-фонетичного запису слів на основі складової абетки *катакана*. Приклади: パソコン (pasokon): англ. personal computer, マイク (maiku): англ. microphone, リモコン (rimokon): англ. remote controller, ワードプロ (waruro): англ. word processor тощо.

Васей-ейго (和製英語) – японські псевдоангліцизми, тобто такі слова, яких не існує в англійській мові, але які побудовані з англійських морфем.

Приклади васейейго:

Васейейго	Структура	Англійський відповідник	Український відповідник
オフィス レディ-OL	англ. office+ lady	female office worker	жінка-службовець
コンセント-	англ. consent	electrical outlet (амер.) / power point (брит.)	електророзетка
アフターサービス	англ. after+service	after sales service	післяпродажне обслуговування

Крім того, в останні роки в японській мові з'явилася нова категорія слів, які поєднують в собі елементи *ваго* і *гайрайго*, наприклад, 消しゴム *кесі-гому* (гумка), 電子レンジ *денсі-рендзі* (електроплита), ビニール袋 *біні:ру-бако* (вініловий пакет) тощо. Ця лексична категорія має назву *консюго* (混種語), тобто гібридних лексем, або просто т. зв. лексичних «гібридів».

Узагальнюючи все вище викладене, можна вважати, що причина виникнення моделі «свій / чужий» криється не стільки в структурних відмінностях мов, скільки у відмінностях культурних та ментальних установок. У цьому сенсі дихотомію «ієрогліфічне – буквено-фонетичне письмо» слід розуміти не тільки як графічну розбіжність,

а як історично обумовлену опозицію «китайсько-орієнтована – японсько-орієнтована ментальна культура», а з другого, як опозицію «західно-орієнтована – східно-орієнтована, і більш конкретно, європейсько-американська – китайсько-японська ментальна культура».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Изнага С. История японской культуры / С. Изнага : пер. с яп. Б.В. Поспелова. – М.: Прогресс, 1972. – 260 с.
2. Капул Н. П. Словарь чтений японских имен и фамилий / Н.П. Капул, В.Ф. Кириленко. – М.: Рус. язык, 1990. – 534 с.
3. Маевский Е.В. Идеография в японском языке [Электронный ресурс] / Е.В. Маевский // Окно в Японию: Ассоциация японоведов России. – Режим доступа: http://ru-jp.org/yaropovedy_maevskiy_01r.htm
4. Пирогов В.Л. Відзеркалення особливостей філософсько-естетичного і мовного синкретизму «ваго-канго» у літературному творі середньовічної Японії «Цуредзургуса» / В.Л. Пирогов // Схід. світ. – Київ, 2008. – № 3. – С.180–188.
5. Пирогов В.Л. Динаміка японської мови і писемності в контексті дихотомії «ієрогліф – вимовне слово»: порівняльно-історичний аспект / В.Л. Пирогов // Матеріали Шостої міжнародної науково-практичної конференції «Передові технології у галузі навчання японської мови», 21-22 берез. 2014 р. / КНУ ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2014. – С. 76-83.
6. Пирогов В.Л. Еволюція китайської ієрогліфіки з огляду на дихотомію «логографічне – буквено-фонетичне письмо»: когнітивний та порівняльно-історичний аспекти / В.Л. Пирогов // Матеріали міжнародної науково-практичної конф. «Мова – література – мистецтво: когнітивно-семіотичний інтерфейс»/ Київ. нац. лінгв. ун-т. – Київ, 2014. – С. 103.
7. Софронов М.В. Китайский язык и китайское общество. – М. : Наука, Глав. ред. восточ. лит-ры, 1979. – 312 с.
8. Kojiki / transl. with an introduction and notes by Donald L. Philippi. – [Princeton, N.J.] : Princeton University Press, 1969, – 655 p.
9. Lidiya H. Liu. Translingual Practice: Literature, National Culture, and Translated Modernity. China, 1900-1932. / Lidiya H. Liu. – Stanford, CA: Stanford University Press, 1995. – 474 p.

Стаття надійшла до редакції 31.03.17 р.

*V. Pyrogov, PhD in Philology, Assoc. Prof.
Kyiv National Linguistic University*

DERIVATIVE MODELLING AND EVOLUTION OF THE SPECIFIC WORD FORMATION CHARACTERISTICS IN THE JAPANESE LANGUAGE: DIACHRONIC AND SYNCHRONIC ASPECTS

The paper is aimed at exploring the conditions of origin and subsequent derivatization of the key word-formation model “own – alien” in the Japanese language against background of the Japanese writing system historical dynamics.

Key words: *Japanese language, the history of the Japanese language, Japanese writing, Chinese characters, < Chinese language, “own-alien” word-formation model, on-yomi, kun-yomi, yojijukugo, gairaigo, waseiigo, konshugo.*